

Szerkesztői kiegészítés Th. Karp tanulmányához

Theodor Karp nagyszerű tanulmányának itt közölt, befejező részéhez néhány filológiai észrevétel kívánkozik.

1. A szerző e lapszám 4. oldalán összeveti Lukács 4,18–19 és Ézsaiás (Jesája, Izajás) 61,1 + 58,6 Vulgata-beli szövegét. Félrevezető azonban ez a mondat: „Lukács evangéliumának nem maradt fenn héber változata az ókorból, így kénytelenek vagyunk a fordítás közvetítésével dolgozni.” Lukács evangéliuma ismereteink szerint ugyanis nem egy héber eredetinek a fordítása, hanem görögül íródott — héber eredetit egyébként egy újszövetségi könyv mögé sem tételezünk föl, csupán Márk mehet vissza arámi szövegre. Ezért tehát nem kellene a fordítás — a *latin* fordítás — közvetítésével dolgozni.

A latin szöveg alapul vétele egyszerű tartalmi egybevetésre elfogadható módszer, hiszen a modern fordítások még erre is sokszor használhatatlanok, a latin viszont elég közel áll a görög eredetihez és a gregorián-kutatók nagy része ezzel legalább valamelyest familiáris, míg a görögben tájékozatlan.

2. A latin szöveg azonban e helyütt nem alkalmas olyan szótani következtetésekre, mint hogy: „Jellemző pl. az *annuntium* helyettesítése az *evangelizare* szóval.” Ugyanis a rendelkezésünkre álló Septuaginta- és Lukács-kéziratokban, tehát mind Ézsaiás görög fordításában, mind az azt valószínűleg kihagyásokkal illetve parafrázálva idéző Lukácsnál ugyanaz a szó áll: εὐαγγελίσασθαι. Vagyis nem Lukács helyettesítette az *annuntium*-ot *evangelizare*-val, hiszen görögül írt, és e szó tekintetében filológiailag híven idézett a görög Ószövetségből, hanem a fordító, Szent Jeromos adta vissza a görög szót *annuntium*-mal.

Nem eléggé köztudott, hogy a Vulgata néven ismert latin fordítás heterogén szöveg: a héber Ószövetség könyvei (a Zsoltárok kivételével) Jeromos fordításai héberből, az Újszövetség könyvei azonban lényegében a Jeromos előtti, ún. Vetus Latina (vagy Itala) egy fordításváltozatában maradtak ránk. (Vitatott, hogy Jeromos mennyiben járult hozzá a jelenleg ismert szöveghez.)

Másodlagos kérdés tehát, vagyis nem az evangelistára, legfeljebb a fordítókra, itt Jeromosra „jellemző”, ha Ézsaiás héber szövegét nem a „leglogikusabb” módon, a görögből átvett latin *evangelizare* szóval adják vissza. Jeromos szavazását befolyásolhatta az is, hogy a görög εὐαγγελίσασθαι megfelelőjeként a latin fordítások (Jeromos előtt) a legszeszélyesebb módon hol az *annuntio* (*bene nuntio*), hol az *evangelizo* igét használják. A fentebbi eltérésekből tehát nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket.

A filológiai okfejtésektől teljesen függetlenül elfogadható föltételezés, hogy „Jézus vagy olvasott, és a közölt szavak nem azonosak azzal, amit olvasott, vagy pontosak a közölt szavak, és nem olvasott.” De ez nem az idézett szóra vonatkozik, hanem leginkább a két Ézsaiás-hely összeillesztésére.

Déri Balázs